

PIOTR LOREK SDB

*Salezjański Ośrodek Szkolno-Wychowawczy
Tarnowskie Góry*

Forum Pedagogiczne
2015/2

SZKOŁY SALEZJAŃSKIE

Streszczenie: Artykuł prezentuje refleksje płynące z doświadczenia pracy w szkole salezjańskiej. W Polsce działa około 70 takich szkół, realizujących wychowawcze zadania państwa i ewangelizacyjne Kościoła. Są one bardzo zróżnicowane. Posiadają wiele atutów, wśród których szczególnie cenne są charyzmatyczne dziedzictwo zawarte w systemie przewencyjnym, wysoki poziom nauczania, bezpieczeństwo i rodzinna atmosfera. Mają też swoje trudności, z którymi muszą sobie radzić na co dzień. Przed szkołami salezjańskimi w Polsce stoją ogromne wyzwania wychowawcze i duszpasterskie. Kryterium ich oceny pod kątem wierności idei ks. Bosko stanowi pierwsze oratorium na Valdocco, które dla młodzieży było domem, parafią, szkołą i podwórkiem.

Słowa kluczowe: szkoła, edukacja, Jan Bosko, salezjanie

W szkole salezjańskiej pracuję od 11 lat jako salezjanin kapłan. Nigdy nie byłem jej uczniem, ale styczność z nią mam od 1999 roku, kiedy zostałem posłany na asystencję do nowo otwartej szkoły w Tarnowskich Górach. Miałem okazję doświadczyć tworzenia się zakonnej wspólnoty przy szkole i przekształcania szkoły państwowej świeckiej – w salezjańską. Obecnie pełnię funkcję katechety (w gimnazjum, liceum ogólnokształcącym i zespole specjalnych szkół zawodowych), wychowawcy klasy licealnej i kierownika oratorium. Prowadzę również zajęcia w internacie. Swoją wypowiedź opieram na osobistych doświadczeniach, refleksjach, licznych rozmowach ze współbraćmi, siostrami salezjankami, nauczycielami, młodzieżą. Przed wystąpieniem przeprowadziłem krótką ankietę wśród katechetów i dyrektorów szkół w mojej Inspektorii pw. św. Jana Bosko we Wrocławiu. Spotykam się też z salezjanami, salezjankami, nauczycielami i wychowankami szkół salezjańskich na rekolekcjach, dniach skupienia i sympozjach.

Nie możemy patrzeć na szkołę jak na dzieło oderwane od pracy salezjańskiej, specyficzne i jedyne, ale musimy traktować ją jako część całej naszej posługi. A jest to część bardzo ważna. Dlatego dobrze, że zajmuje osobny punkt w naszej refleksji. W wielu środowiskach jesteśmy bowiem rozpoznawalni jako prowadzący szkoły. W niektórych miastach panuje wręcz przekonanie, że tylko tym się zajmujemy. To nasz znak rozpoznawczy – szkoła. Niektórzy ludzie dziwią się, że prowadzimy

również parafie. Ale są też tacy, którzy księdza kojarzą jedynie z parafialną pracą duszpasterską. Kiedy mówię, że pracuję w szkole salezjańskiej, zaraz otrzymuję pytanie: a w jakiej parafii? I wtedy muszę tłumaczyć, że w parafii diecezjalnej, ale żyję, mieszkam i pracuję w szkole salezjańskiej jako odrębnej placówce.

Dzieło ks. Bosko nie zaczęło się od szkoły ani się na niej nie kończy. Od początku **szkoła była związana z oratorium**, jego pierwszym dziełem wychowawczym. To na ulicach, placach, przy kościołach, a wreszcie w szopie Pinardiego zaczęły się lekcje czytania, pisania i katechizmu. Oratorium na Valdocco pozostaje nadal trwałym kryterium oceny i odnowy każdej naszej pracy i każdego dzieła, także szkoły (*Konstytucje i Regulaminy Towarzystwa św. Franciszka Salezego* 1986, art. 40). Ksiądz Bosko był uważny na potrzeby młodzieży, dlatego rozszerzył swą działalność o szkoły salezjańskie, by dać młodzieży wykształcenie i konkretną pomoc w życiu (*Salezjańskie Duszpasterstwo Młodzieżowe. Podstawa programowa* 2014, s. 190). Z biegiem czasu szkoły na tyle się rozbudowały, że często stawały się osobnymi placówkami. Szkoła salezjańska realizuje konkretny program i cel działania księdza Bosko: **wychowywać dobrych chrześcijan i uczciwych obywateli**.

Dziś, dwieście lat od narodzin ks. Bosko, prowadząc szkoły, wpisujemy się w działalność wychowawczo-edukacyjną **państwa** oraz działalność wychowawczo-ewangelizacyjną **Kościoła**. Szkoła salezjańska działa w ich imieniu i z ich ramienia. Łączy dwa duże podmioty, które zlecają jej pewną misję i mają co do niej konkretne oczekiwania. Oczekiwania państwa są następujące: dawać wykształcenie, realizować wytyczne ministerstwa, wychowywać dobrych obywateli. Kościół zleca nam poprzez pracę w szkołach misję wychowania do wiary, wartości chrześcijańskich i tradycji. Jesteśmy częścią szkół katolickich w Polsce i wpisujemy się w styl wychowania i ewangelizacji, który zleca nam Kościół.

Szkoły stanowią część Salezjańskiego Duszpasterstwa Młodzieżowego, w ramach którego możemy wyodrębnić: oratoria i centra młodzieżowe, szkoły i salezjańskie szkolnictwo zawodowe, szkolnictwo wyższe, internaty i domy dla młodzieży zagrożonej, parafie, sanktuaria i placówki misyjne, dzieła pomocy społecznej, inne dzieła (powołaniowe, ewangelizacyjne, animacji duchowej i czasu wolnego).

Wspólnota wychowawczo-duszpasterska działająca przy szkole salezjańskiej ma swoją specyfikę i szczególne zadania. Nie stanowią jej sami salezjanie czy salezjanki, ale szersze grono wychowawców i współpracowników. Możemy wyodrębnić następujące podmioty, które z zaangażowaniem tworzą **wspólnotę szkolną** (*Salezjańskie Duszpasterstwo Młodzieżowe. Podstawa programowa* 2014, s. 192):

- młodzież (obecni uczniowie, potencjalni kandydaci, absolwenci),
- wychowawcy (salezjanie, salezjanki, dyrekcja, nauczyciele, wolontariusze, animatorzy),
- personel pomocniczy i administracyjny,
- rodzice (rada rodziców, wszyscy rodzice).

Zróźnicowanie szkół salezjańskich

Z danych zgromadzenia wynika, że prowadzimy w Polsce około 70 szkół i placówek oświatowych (*Salesiani di Don Bosco, Annuario 2015*). Pomimo że szkoły salezjańskie mają swój oryginalny charakter, to jednak ze względu na liczne uwarunkowania obserwujemy też ich zróźnicowanie. Do ich opisu można zastosować różne kategorie – co decyduje o ich różnorodności:

- szkoły prowadzone przez SDB lub CMW,
- publiczne i prywatne,
- płatne i bezpłatne,
- szkoły podstawowe, gimnazja, licea ogólnokształcące, szkoły zawodowe, zespoły szkół, zespoły szkolno-przedszkolne,
- małe, kameralne szkoły i duże zespoły szkolne,
- zróźnicowane środowiska (wielkomiejskie, średnich i małych miast),
- szkoły na terenie z dużą konkurencją innych szkół,
- szkoły z wieloletnią tradycją (np. Oświęcim) i całkiem nowe placówki,
- samodzielne placówki z erygowaną wspólnotą mieszkającą na terenie szkoły i szkoły jako część dzieła prowadzonego przez salezjanów (obok dom zakonny, bursa, parafia, oratorium), gdzie do pracy oddelegowany jest jeden współbrat lub kilku współbraci,
- szkoły w budynkach przekazanych przez władze (własność lub dzierżawa) bądź w zaadaptowanych budynkach katechetycznych przy kościele oraz szkoły wybudowane od podstaw przez salezjanów,
- zróźnicowanie młodzieży i kadry pedagogicznej (nauczyciele przejści z innej szkoły bądź zatrudnieni od nowa przez organ prowadzący).

Atuty szkoły salezjańskiej

Salezjańskie szkoły cieszą się dużą popularnością i renomą w swoich środowiskach. Co stanowi podstawę takiego stanu rzeczy? Co jest atutem placówki prowadzonej przez salezjanów i salezjanki? Wśród wielu aspektów, na które zwracają uwagę pracujący w nich na co dzień współbracia, siostry i świeccy, należy wymienić następujące:

- charyzmatyczny założyciel, bogate doświadczenie i wieloletnia tradycja wychowawczo-duszpasterska wyrażona w systemie prewencyjnym,
- bezpieczeństwo (szczególnie w gimnazjach),
- wysoki poziom nauczania,
- atmosfera wzajemnej akceptacji, życzliwości i radości, kameralność,
- troska o dzieło – dla wspólnoty prowadzącej szkołę staje się ona domem,
- tworzenie głębszej relacji nauczyciela z uczniem, pozytywna i aktywna obecność, personalne odniesienie – asystencja,

- bogata propozycja pozalekcyjna i w czasie wolnym (oratorium, kółka zainteresowań, wspólnoty religijne, grupy artystyczne i sportowe),
- stałe odwoływanie się do fundamentu wartości chrześcijańskich i ogólnoludzkich,
- wzorce w osobach młodych świętych i błogosławionych Rodziny Salezjańskiej,
- wychowanie integralne (akcent położony nie tylko na wychowanie intelektualne),
- ściślejsze niż w szkołach państwowych złączenie „rozumu” (zdobywania wiedzy naukowej) z „wiarą” (spojrzeniem na świat i człowieka z innej strony) – pozwala to na harmonijny rozwój młodego człowieka.

Najczęstsze problemy w codziennej pracy

Pracujący w naszych szkołach oprócz radości doświadczają również trudności. Są one bardzo zróżnicowane w poszczególnych placówkach. Wymieniam te, z którymi najczęściej spotykałem się w rozmowach z dyrektorami, wychowawcami, nauczycielami, katechetami i duszpasterzami:

- niskie zaangażowanie części uczniów (jest grono włączające się w życie szkoły, oratorium, ale są też tacy, których nie interesuje wymiar formacyjny placówki),
- niechęć niektórych osób do praktyk religijnych,
- trudności natury osobowościowej wychowanków (coraz więcej młodych osób ma problemy wychowawcze),
- utylitaryzacja – młodzież uczy się tylko tego, co uważa za potrzebne w życiu,
- brak właściwego towarzyszenia rodzin w procesie edukacji własnych dzieci,
- postawy roszczeniowe i materializm, zarówno uczniów, jak i ich rodziców,
- finanse, remonty, inwestycje (niekiedy brak środków),
- słaba baza dydaktyczna (brak sal gimnastycznych w szkołach przy parafiach),
- położenie szkoły (np. z dala od osiedla, ze słabym dojazdem),
- laicyzacja oświaty, próby wyłączenia wartości z edukacji; nauczyciel ma być neutralny światopoglądowo,
- brak tożsamości salezjańskiej wśród wychowawców (pełnej identyfikacji ze szkołą i wartościami) – mała liczba godzin w szkole, inne przekonania,
- odizolowanie współbrata lub współpracownika pracujących w szkole od życia wspólnoty (inny rytm pracy),
- niezrozumienie ze strony starszych współpracowników lub pracujących w parafii („A co wy tam w tej szkole robicie?”).

Wyzwania dla szkoły salezjańskiej

Z atutów i problemów wynikają wyzwania wymagające wspólnej refleksji oraz konkretne zadania, jakich trzeba się podjąć. Oto one:

- troska o salezjański charakter dzieł (na który składa się: duch oratoryjny, tradycja, duchowość, święta) i praca, by szkoła salezjańska była dla młodzieży domem, parafią, szkołą, podwórkiem – kryterium oratoryjne,
- właściwa i pełna obecność salezjanów w pracy szkoły (nie tylko dyrektora czy katechety salezjanina) – charakter wspólnotowy dzieła,
- przygotowanie i uzupełnianie kadry (kwalifikacje, studia, kursy, szkolenia),
- formacja świeckich w zakresie systemu prewencyjnego oraz duchowości salezjańskiej (nauczycieli, pedagogów, pracowników),
- kontakt i współpraca pomiędzy szkołami salezjańskimi w inspektorii i w Polsce (ogromna siła),
- szukanie skutecznej promocji szkół salezjańskich i utrzymanie się na rynku edukacyjnym,
- współpraca i formacja rodziców naszych wychowanków,
- troska o najuboższych i osoby ze środowisk wiejskich, by szkoły nie były tylko dla uczniów zdolnych i dobrze sytuowanych,
- w dużych szkołach – troska o atmosferę, jedność wspólnoty wychowawczo-duszpasterskiej, indywidualne traktowanie ucznia,
- włączenie młodzieży szkolnej w MGS (Młodzieżowy Ruch Salezjański) i SDM (Salezjańskie Duszpasterstwo Młodzieżowe),
- kontakt z Kościołem lokalnym, aktywna w nim obecność,
- dobra opinia i relacje z władzami samorządowymi i oświatowymi,
- zaistnienie poprzez współpracę w środowisku lokalnym (np. Orszak Trzech Króli, koncerty ewangelizacyjne, festyny, turnieje),
- oratorium w szkole, po szkole, przy szkole,
- ochrona i promowanie chrześcijańskiej doktryny o rodzinie,
- w gimnazjach – utrzymanie wysokiego poziomu i przeciwdziałanie przekształcaniu się ich w szkoły elitarne pod względem naukowym i finansowym,
- w zespołach szkół – zachęcanie uczniów gimnazjum do kontynuowania nauki w liceum salezjańskim,
- w szkolnictwie zawodowym – podjęcie starań o powrót do kształcenia w zawodzie,
- szukanie odpowiednich dla młodego człowieka pomostów między rozumem a wiarą,
- troska, by przyjęcie większej liczby uczniów do szkoły nie spowodowało utraty kameralności, by nie przejść na model masowej, anonimowej szkoły i nie stracić wysokiego poziomu nauczania.

Do listy cech różnicujących szkoły, ich atutów, a także problemów i wyzwań można jeszcze sporo dopisać. Każdy jej punkt może być tematem do szerszej i głębszej dyskusji naukowej oraz elementem praktyki. Najważniejszym kryterium oceny szkoły salezjańskiej w Polsce w perspektywie przyszłości pozostaje nadal oratorium na Valdocco i jego atmosfera z czasów ks. Bosko. Powinna zatem być ona „domem, który przygarnia, **parafią**, która ewangelizuje, **szkołą**, która przygotowuje do życia,

i **podwórkiem**, gdzie spotykają się przyjaciele i żyje się radośnie” (*Konstytucje i Regulaminy Towarzystwa św. Franciszka Salezego* 1986, art. 40). Wtedy istnieje gwarancja, że pozostanie w swej tożsamości naprawdę salezjańska.

Bibliografia

- Konstytucje i Regulaminy Towarzystwa św. Franciszka Salezego* (1986). Rzym. *Salesiani di Don Bosco, Annunario 2015* (2015). Direzione Generale Opere Don Bosco. Rzym: Editrice S.D.B.
- Salezjańskie Duszpasterstwo Młodzieżowe. Podstawa programowa* (2014). Dykasteria Salezjańskiego Duszpasterstwa Młodzieżowego (red.), tłum. Woźniak K., Mejer M., Popławski A. Rzym: Editrice S.D.B.

SALESIAN SCHOOLS

Abstract: The article contains a reflection flowing from the experience of working at a Salesian school. There are around 70 such schools in Poland that fulfil educational duties to the country and carry the mission of evangelization for the Church. They vary very much from each other due to the conditions listed in the first part. They have many advantages, among which particularly valuable are the charismatic heritage of the Preventive System, high education level, safety, and family spirit. There are also difficulties to deal with every day. There are great educational and pastoral challenges that the Salesian schools in Poland have to face. The criterion for assessing those schools from the point of view of the faithfulness to the idea of Don Bosco is the first Oratory at Valdocco, that was a home, parish, school, and playground for the young.

Key words: school, education, John Bosco, Salesians

Piotr Lorek – salezjanin, magister teologii, magister pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, kierownik oratorium, nauczyciel religii w Salezjańskim Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Tarnowskich Górach.